

DE HORN- & KUYERPOLDER (broedvogelinventarisatie 1979)

A.Vermeule, T.Stoker & R.G.Moolenbeek

De Horn- en Kuyerpolder ligt tussen de dorpskern van Nederhorst den Berg en de Vecht. Vroeger bestond de polder uit twee afzonderlijke polders, die in 1915 tot I waterschap werden samengevoegd. Voor het ontstaan van deze polders moeten we verder terug.

Na de laatste ijstijd (+ 11000 v Chr.) ontstaat in onze streken een toendra-achtig landschap, waar door de geringe begroeiing zandverstuivingen plaatsvinden, die als dekzanden worden afgezet. Als het klimaat milder wordt en de temperatuur stijgt, smelt veel ijs; het grondwater stijgt. Er ontstaan uitgestrekte moerassen en zoetwatermeren, waarin veenvorming plaats vindt. In de Middeleeuwen begint men met de ontginning van deze gebieden. Vanaf Utrecht trekken de ontginners naar het noorden en vestigen verschillende nederzettingen op de Vechtoever: Marsna, Brodede, Lonoradac (Loenen). Ze graven sloten en weteringen, waardoor het veen ontwaterd wordt. De Vecht en de verschillende veenstroompjes dienen als uitgangspunt, de kavels liggen loodrecht op de stroompjes. Na enkele kilometers wordt evenwijdig aan de oorspronkelijke basis een nieuw dorp gesticht en de kavel wordt verder doorgetrokken (hier Nederh. den Berg, de Googh, Ankeveen?) De ontstane kultuurlanden worden eerst voor akkerbouw gebruikt. Door de ontwatering slinkt het veen echter sterk in, zodat het later vooral als grasland gebruikt wordt. Door een stelsel van dammen, dijken, weteringen, sluizen en molens is een eigen waterstand mogelijk. Bij het graven van de sloten, die ze voor de afwatering nodig hebben, vindt tevens de eerste turfwinning plaats. Tijdens verschillende overstromingen en doorbraken van de Vecht wordt zand en klei afgezet. In de 15e eeuw ontstaan door de uitvinding van de windmolen grotere mogelijkheden voor de waterpeilbeheersing. Voor deze tijd werkte men waarschijnlijk met hoosbakken en paardemolens. Ook de windmolens zijn nu uit de tijd; na diesel wordt nu elektrisch gemalen.

De Horn- en Kuyerpolder ligt aan de binnenkant van een bocht in de Vecht. In de 17e eeuw werd deze bocht ten behoeve van de scheepvaart afgesneden door een vaart; de Reevaart, die langs Nederhorst den Berg liep. De polder werd daarbij tot een eiland, dat alleen via een brug in het dorp bereikbaar was. Deze eeuw in de zestiger jaren werd de Reevaart gedempt, "het eiland" werd beter bereikbaar. In de Kuyerpolder (de meest noordelijke polder) ontstond een nieuwbouwwijk en in de Hornpolder kwam een camping. Door de gunstige ligging t.o.v. Amsterdam werden beide snel gevuld. Behalve genoemde nieuwbouwwijk is de bebouwing geconcentreerd aan de randen van de polder. Enkele van de gebouwen verdienen aparte vermelding: bij het dorp ligt kasteel Nederhorst. In 1301 wordt voor het eerst melding gemaakt van dit kasteel, het schijnt in 1257 te zijn gesticht. Het gebouw zoals wij het kennen dateert van + 1650.

Er is momenteel een klokkenmuseum en een reclamebureau in gehuisvest.

In het dorp ligt op een heuvel de NH.kerk. De heuvel dateert vermoedelijk uit de ijstijden, hoewel een legende vertelt, dat er nonnen van een klooster te Huizen, nadat ze gezondigd hadden, veroordeeld werden om in hun schoot zand van het Gooi naar deze plaats te dragen, die dan als vluchtheuvel moest dienen en om er een kapel op te bouwen. Door deze stichting zou dan de zonde van de nonnen vergeven kunnen worden. Hoe dan ook de heuvel is er en bovenop staat een kerkje. Het dateert voor een gedeelte uit de 12e eeuw en de heuvel hielp het dorp aan het 2e deel van naam.

Langs de Vecht tegenover Nigtevecht werd in de eerste helft van de 18e eeuw het buitenverblijf "Petersburg" gebouwd, voor een Amsterdamse koopman. Er zijn >>

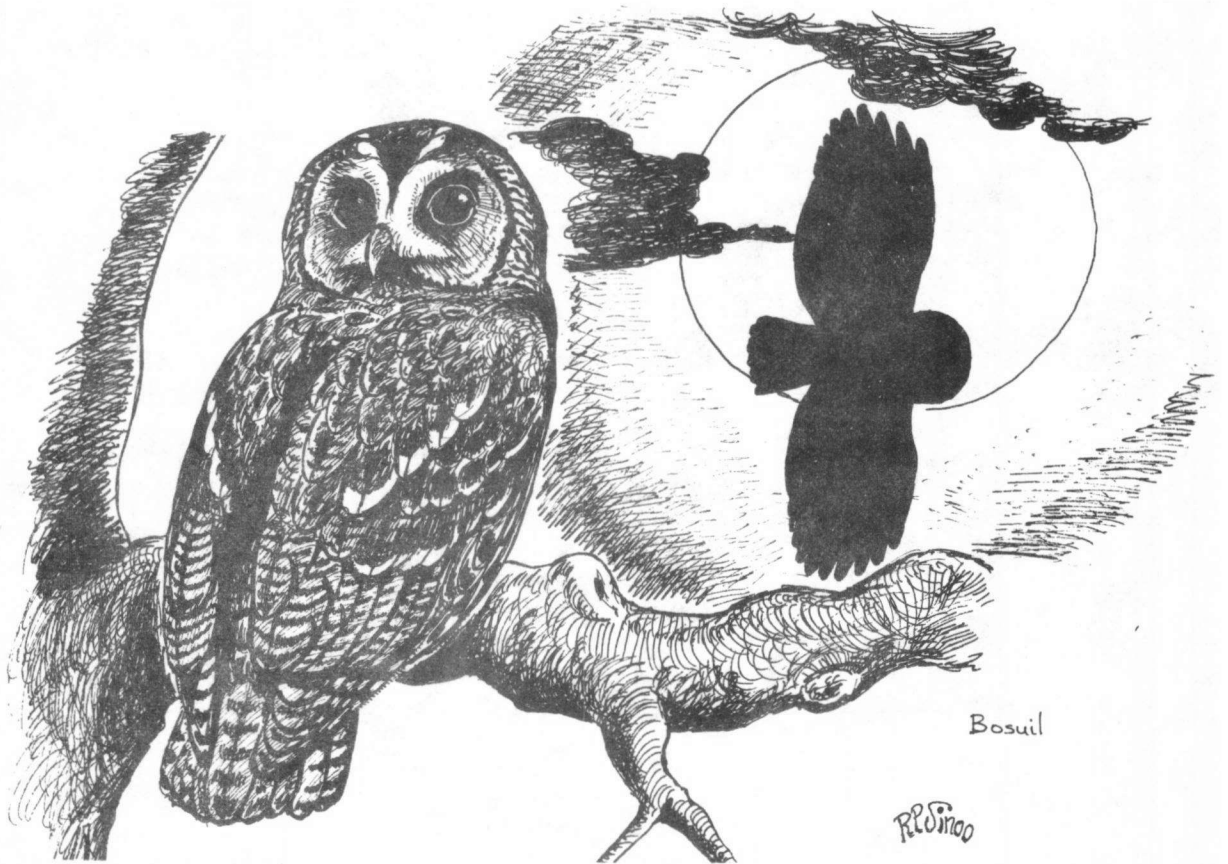
verschillende afbeeldingen uit deze tijd, het schijnt dat Peter de Grote en zijn vrouw de buitenplaats herhaaldelijk bezochten. De buitenplaats is later verloren gegaan. Op de fundamenten werd een boerderij gebouwd, die nu nog de naam Petersburg draagt.

De totale oppervlakte van de polder bedraagt 235 ha hiervan was in 1977 200 ha in gebruik als cultuurgrond vrijwel uitsluitend als grasland.

De polder bestaat grotendeels uit een 40-50 cm dikke kleilaag op veen, een klein deel heeft een dunner kleidek, terwijl langs de Vecht een smalle strook fijnzandige klei op zand voorkomt. De waterhuishouding van de klei op veengronden wordt gekenmerkt door vrij hoge wintergrondwaterstanden.

Het aantal bedrijven is 14, waarvan 11 veehouderij, 3 pluimveebedrijven, waarvan 2 tevens varkens houden en 3 overige bedrijven. 5 van de 11 veehouderijbedrijven hebben een ligboxenstal (concept basisplan Vechtstreek). Helaas besteedt men vaak bij bouw van deze nieuwe stallen te weinig aandacht aan erfbeplanting, zodat ze al van verre in het oog springen.

De Vechtoerer bestaat uit een smalle rietstrook met hier en daar moerassige stukjes en plaatselijk enkele knotwilgen. Verder vinden we hiertussen woonarken en verschillende "stekkie": aanlegplaatsen voor bv. motorkruisers. Deze stekkie zijn vaak voorzien van parkeerplaats en betonnen zonneplaatsje omhaagd door coniferen.

Aan de andere zijde van de Vechtdijk vinden we, soms wel 3 rijen dik, knotessen, knotpopulieren en knotwilgen. Vroeger werd het hout van deze bomen door de boeren gebruikt als het zg. geriefhout. Men gebruikte het voor landhekken, manden, stelen voor het gereedschap, bonenstaken enz. De hedendaagse boer heeft dit hout niet meer nodig en gunt zich niet de tijd de bomen bij te houden. Zo dreigden de bomen door te schieten, waarbij ze zeer vatbaar worden voor watermerkziekte. Ook dreigde hier en daar gevaar voor omwaaien bij storm. Ca. 5 jaar geleden nam de plaatselijke milieugroep het initiatief de knotbomen voor de ondergang te behoeden. Met een groot aantal vrijwilligers werd al het achterstallige onderhoud bijgewerkt, zodat het karakteristieke Vechtlandschap en broedplaats voor vele vogels behouden bleef. Ze hopen, dat de boeren het nu weer zelf bij kunnen houden. Tussen de knotbomen zien we meidoorns en elzen. >>

In de polder zelf zien we bij enkele boerderijen en bij de camping oude hoogstamboomgaarden.

De waterkwaliteit in de polder is nogal variërend per plaats. In de ene sloot groeit bv. krabbescheer en zwanebloem terwijl de andere als tijdelijke mestopslag plaats dienst doet. Achter kasteel Nederhorst ligt een oud kasteelbos waar veel stinseplanten voorkomen.

Dat niet iedereen omzichtig met de polder omspringt blijkt o.a. uit verschillende illegale vuilstort plaatsen en plaatselijk geloosde gier op het dijktaalud. Door een dergelijke bemesting treedt een grote verarming van de flora op en waarschijnlijk zullen hier volgend seizoen alleen nog stikstofminnaars zoals brandnetels willen groeien.

's Zomers zijn de polderweggetjes soms overvol van alle campinggangers, die dan per auto komen.

Methode:

Alle vogels, die zongen, een andere vorm van baltsgedrag vertoonden, nesten hadden, voerden e.d. zijn ingetekend op een kaart met een schaal van 1 : 30000. Daarbij zijn de camping en de Vechtoever (ook buitendijks) wel, de woonwijk niet en het kasteelbos gedeeltelijk geïnventariseerd.

Het gebied werd 12 maal bezocht, waarvan 3 maal zeer vroeg in de morgen en 2 maal in de avond. Onze hoop een Steenuil aan te treffen werd helaas niet vervuld.

De teldata waren: 21 maart, 16 april, 19 april, 1 mei, 12 mei, 19 mei, 23 mei, 26 mei, 4 juni en 16 juni.

De volgende personen werkten aan deze inventarisatie mee: P. Dieperink, H. Harder, W.v.d. Hijden, D. Jonkers, R. Moolenbeek, S. Poelstra, G. Rieken, R. Sinoo, K. Stoker, T. Stoker, A. Vermeule en P. Vos.

Soortenlijst

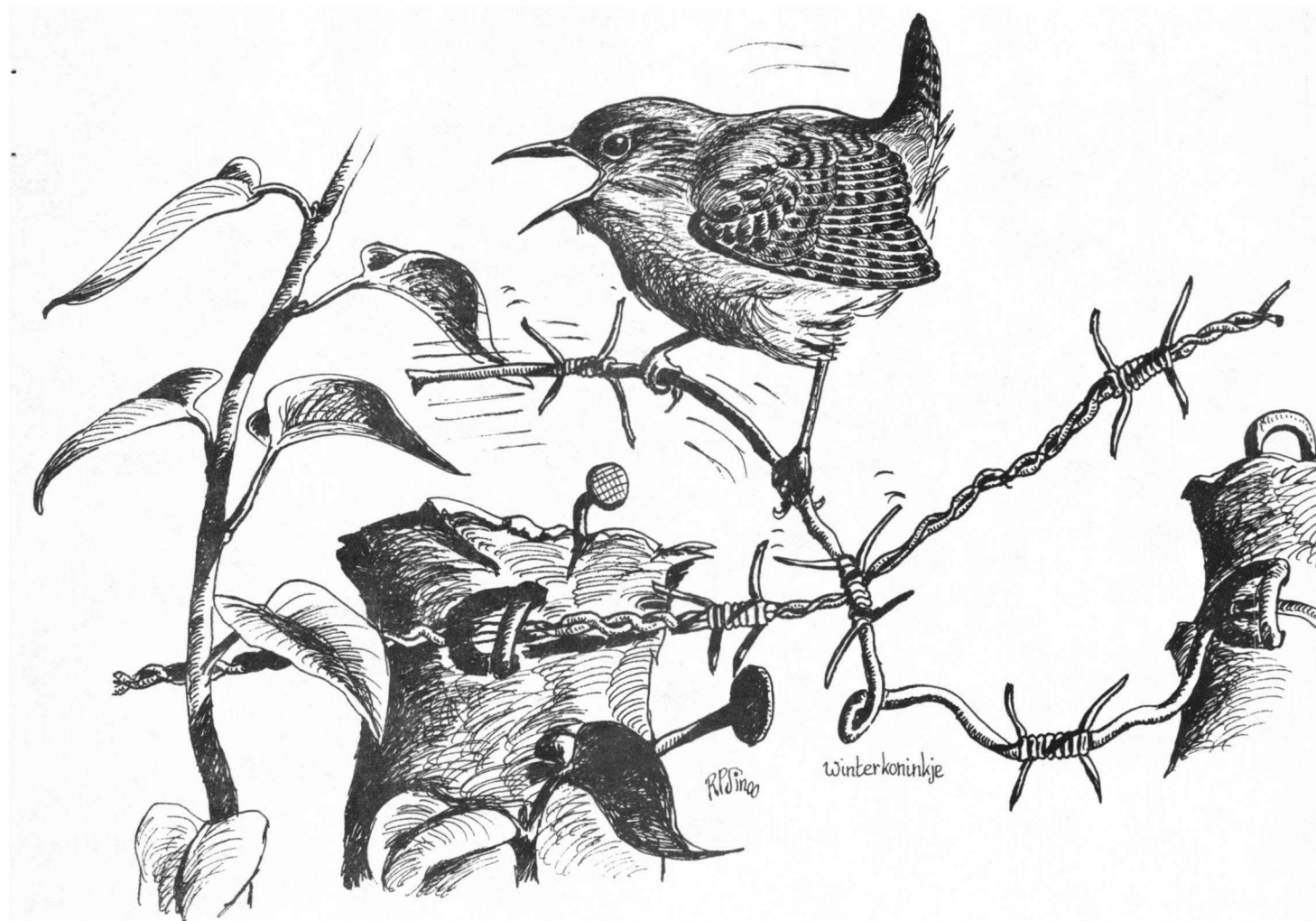
Soort:	Aantal broedparen:	Soort:	Aantal broedparen:
Fuut	7	Vlaamse Gaai	1 ?
Knobbelzwaan	1	Ekster	5
Wilde Eend	31	Kauw	0-2
Wintertaling	1-2	Zwarte Kraai	3-4
Torenvalk	1	Winterkoning	7-8
Waterhoen	2	Heggenus	4
Meerkoet	3	Rietzanger	1
Scholekster	6	Bosrietzanger	3
Kievit	6-7	Kleine Karekiet	5
Watersnip	1 ?	Grote Karekiet	1-2
Grutto	7-8	Spotvogel	4
Tureluur	2-4	Tuinfluit	1-2
Holeduif	1-2	Zwartkop	2
Houtduif	4-5	Fitis	5
Turkse Tortel	1	Tijftjaf	7-8
Koekoek	1	Grauwe Vliegenvanger	1-2
Bosuil	1	Gekraagde Roodstaart	1 ?
Gierzwaluw	4-10	Merel	16-17
Grote Bonte Specht	1	Zanglijster	5-6
Veldleeuwerik	3	Pimpelmees	2
Boerenzwaluw	40-50	Koolmees	12-13
Huiszwaluw	ca. 10	Boomklever	1 ?
Graspieper	1	Huisemus	15-25
Witte Kwikstaart	3	Ringmus	4-5
Spreeuw	15-20	Vink	4
		Groenling	4-5

>>

GEGEVENS PER SOORT:

Fuut	: broedt in de Vecht; 7 paren (incl. sluizen complex Nigtevecht)
Dodaars	: regelmatige gast in winterseizoen in klein aantal.
Aalscholver	: Vanaf maart tot oktober regelmatig overvliegende exemplaren waargenomen.
Blauwe Reiger	: Foerageert het gehele jaar in klein aantal, max 4 ex.
Purperreiger	: Vanaf 16 april tot in juni 1 ex. foeragerend in slootje in de Hornpolder.
Wilde Eend	: Geschat op 31 broedparen.
Wintertaling	: Tweemaal waargenomen, max. 1 ♂ + 2 ♀ Broeden niet vastgesteld doch zeer wel mogelijk.
Slobeend	: in najaar en voorjaar in klein aantal in de Vecht.
Kuifeend	: Buiten broedseizoen aanwezig in de Vecht.
Tafeleend	: " " " " " "
Knobbelzwaan	: In broedseizoen 1 paar aanwezig, broeden niet vastgesteld (mogelijk subadulte vogels). Buiten broedseizoen soms in grotere aantallen aanwezig. Op 15-4-'78 30 ex., op 10-II-'78 2 ex.
Buizerd	: Op 12-5-'79 één ex.
Havik	: Een waarneming van een ♀ overvliegend richting NO op 21 maart '79.
Torenvalk	: Meerdere malen foeragerend waargenomen, één broedpaar.
Waterhoen	: Slechts 2 broedparen, mogelijk een gevolg van de strenge winter. In de winter in grotere aantallen aanwezig ('77 43 ex, '78 30 ex).
Meerkoet	: Broedt in klein aantal in Vecht, 3 broedparen. Buiten broedseizoen soms in iets grotere aantallen, op 10-II-'78 32 ex. foeragerend op grasland.
Scholekster	: Een relatief hoog aantal broedparen (in vergelijking met de Kievit en Grutto) 6 paren.
Kievit	: Door het kleine, vaak doorsneden weilandcomplex maar 6-7 broedparen. Geen broedparen in de Hornpolder. Op 25-II-'78 waren er 475 foeragerende ex.
Watersnip	: Mogelijk één broedgeval. Twee maal baltsend in april waargenomen. Ook buiten broedseizoen (op 25-II-'78 een ex) aanwezig.
Grutto	: Alle 7-8 paren zaten in de Kuyerpolder.
Tureluur	: Ook deze 2-4 paren in de Kuyerpolder.
Goudplevier	: Alleen buiten broedseizoen. Op 25-II-'78 ca. 100 ex.
Holenduif	: In het kasteelbos 1-2 paar.
Houtduif	: Slechts 4-5 broedparen. Buiten broedseizoen soms in grotere aantallen foeragerend (o.a. 43 ex op 21 maart en 47 ex op 16 april).
Overloper	: Een late waarneming op 26 mei.
Zilvermeeuw	: Buiten broedseizoen in klein aantal aanwezig.
Stormmeeuw	: " " soms in redelijke aantallen (tot 25 ex) aanwezig.
Kokmeeuw	: Het gehele jaar aanwezig, foeragerend op de weilanden.
Visdief	: Op 19 mei 2 overvliegende ex.
Zwarte Stern	: Op 16 juni 5 ex. overvliegend.
Tortelduif	: Op 12 mei een roepend mannetje (doortrek) >>

Turkse Tortel	: Minimaal één broedpaar (mogelijk enige paren gemist bij de boerderijen).
Koekoek	: Moeilijke soort, zeker één broedpaar. Op 4 juni maar liefst 6 roepende mannetjes.
Bosuil	: Eén broedpaar in kasteelbos.
Gierzwaluw	: Broedt in huizen langs de Voorstraat. Aantal paren niet bekend (geschat 4-10 paren)
Grote Bonte Specht	: Eén broedpaar in het kasteelbos.
Veldleeuwerik	: Drie broedparen in de Kuyerpolder.
Boerenzwaluw	: Niet geïnventariseerd. Geschat op 40-50 paren
Huiszwaluw	: Ca. 10 broedparen (getels door P. Lodewijks)
Graspieper	: Een broedpaar in de Kuyerpolder; buiten broedseizoen (voor- en najaar) in grotere aantallen aanwezig.
Witte Kwikstaart	: 3 broedparen.
Gele Kwikstaart	: Geen broedvogel. Op 9 en 16 april 1 ex foeragerend

* Winterkoning	nabij een boerderij
Heggemus	: Slechts 7-8 broedparen. Deze soort heeft ongetwijfeld een terugslag ondervonden door de strenge winter.
Zanglijster	: In de hele polder 4 paren (wellicht onderschat of terugslag door winter).
Merel	: 5-6 broedparen.
Roodborst	: 16-17 broedparen.
Kleine Karekiet	: Niet als broedvogel waargenomen (gemist??)
Grote Karekiet	: Broedvogel langs de Vecht 5 broedparen.
	: Zeker 1 broedgeval, mogelijk 2.

>>

Bosrietzanger	: 3 paren.
Rietzanger	: Een broedpaar langs de Vecht.
Spotvogel	: 4 paren.
Zwartkop	: 2 paren in Hornpolder.
Tuinfluit	: In het kasteelbos I-2 broedparen.
Fitis	: In totaal 5 broedparen.
Tjiftjaf	: 7-8 paren.
Grauwe Vliegenvanger	: Slechts I-2 paren. (mogelijk iets ondergewaardeerd door moeilijke zang).
Koolmees	: Ongeveer I2-I3 broedparen.
Pimpelmees	: 2 broedparen.
Boomklever	: Mogelijk een broedpaar in het kasteelbos.
Boomkruiper	: Niet waargenomen, mogelijk gemist (wel biotoop aanwezig).
Groenling	: Alle 4-5 paren op de camping (aanplant coniferen)
Kneu	: 5 paren (3 op begraafplaats en 2 paar in coniferen naast fabriekencomplex.
Vink	: 4 paar, meest nabij camping.
Rietgors	: Op 9 april 2 overvliegende ex.
Huisduif	: Niet volledig geïnventariseerd. Geschat op ca. I5-25 paren.
Ringmus	: 4-5paren.
Spreeuw	: Geschat op I5-20 paren.
Zwarte Kraai	: 3-4 paar. Op weilanden soms in grotere aantallen foeragerend (subadulten, tot I5 ex op I2 mei).
Kauw	: Niet zeker als broedvogel vastgesteld, 0-2 paar.
Ekster	: 5 paren.

De gedetailleerde verspreiding skaarten zijn aanwezig in het archief van de Vogelwerkgroep.

Literatuur.

Krol J. - De geschiedenis van Nederhorst den Berg.

Bakker P.A. - De Noordelijke Vechtplassen.

SBB - Het Vechtlandschap.

buro Maas - concept basisplan openluchtrecreatie in de Vechtstreek.

VWG Grote Rivieren - Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland. <<

